

DEMOKRASİ EVRENSEL Mİ?*

Larry Diamond
Çev.Yrd.Doç.Dr. Abdullah EROL
Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
aerolh30@gmail.com

Dünyanın en zalim ve katı diktatörlüğü^{***}, kısa bir süre önce, Amerika ve İngiltere askeri güçleri tarafından az bir zamanda alaşağı edildi. 2003 Irak savaşı Saddam Hüseyin'in silahsızlandırılması için başladı. Fakat savaş destekçileri ve taraftarları için en son amaç rejimi değiştirmektir. Gerçekte sadece amaç basit bir rejim değişikliği değil ayrıca daha önce bu ülkede asla mevcut olmayan demokrasi'nin- ümit edilir ki komşu ülkelere de sirayet etsin- politik bir dönüşüm sağlanarak getirilmesiydi.

Bu, II. Dünya savaşına yakın Avrupa koloni idaresinin geri çekilmesinden beri politik tartışmaları besleyen en büyük çabaydı. Başarılı olabildi mi?

Benim buna cevabım ihtiyatlı şekilde iyimser olacaktır. Şu anki durum tarihsel gelenek ile çok bağlantılı değil. Bunun çoğunu Amerika ile düşman ve rakiplerinin tahmin edilebilir birliğin askeri ve ekonomik gücü arasındaki eşsiz fark oluşturur. Fakat bu yegâne gerçek değil:

-Nefes kesen bu gücün üstünlüğü liberal demokrasi tarafından desteklenmesinden gelir.

* Larry Diamond, "Universal Democracy?", Policy Review, No, 119. Bu makalenin ilk versiyonu Kaliforniya Üniversitesi Harry Eckstein konferansında sunuldu. Irvine, April 10, 2003. Yazar, Stanford Üniversitesi Siyaset Bilimi öğretim üyesidir.

*** Irak (Ç.N)

- Ayrıca geleceğin en güçlü küresel aktörleri bütün liberal demokratik ülkelerin serbest bir bileşimidir.

-Dünyadaki devletlerin çoğunluğu bu veya şu şekilde bir tür demokrasidir.

-Demokrasi dışında dünyada geniş normatif görüşlü veya meşru bir hükümet modeli yoktur.

-Bütün insanların temel insan hakkı olarak demokrasinin tanınmasına doğru moral ve uluslararası bir meşru durum büyümesi var.

-Devletler ve uluslararası örgütler, demokrasi ve özgürlüğü teşvik etmek için cesurca ve daha fazla bir biçimde egemenliğe müdahale ediyorlar.

Kısaca, Uluslararası konteks demokrasinin geleceği için ne asla mesele oldu ne de daha müsait bir ortam oluşturdu. Büyük bir tarihi dönüm noktasındayız, vizyoncu ve becerikli bir strateji oluşturulabilir. Eğer güçlü demokrasiler arasında gerekli işbirliği ve efor sağlansaydı - sonraki nesil veya iki nesil sonra aslında otoriteryen yönetimler ortadan kalkabilecekti.

İlerlemenin Çeyrek Yüzyılı

Samuel P. Huntington'un Üçüncü Dalgası son 20.yy içinde demokratikleşme çalışmasında belirttiği gibi, Nisan 1974'de Portekiz diktatörlüğü askeri cunta tarafından alaşağı edildiğinde güçlü bir demokratik dönüşüm başladı. O zamanlar Portekiz'in demokratik olacağı belli değildi. Daha önce asla böyle olmamıştı. Faşizm ve benzeri yönetimlerde yarım yüzyıl boyunca ilk kez böyle oluyordu. İspanya diktatörü Francisco Franco gücünü sınırlarının dışına taşırdı. Her iki ülke de demokrasi için uygun olmayan ve çoğu politik bilimci ve yorumcular tarafından da göz ardı edilen bir Katolik kültürü içinde yetişmişlerdi. (Bu yaklaşım tarzı zamanında Latin Amerika'da demokrasinin yokluğunu açıklamak için de kullanıldı). Portekiz silahlı kuvvetlerinin hareketi ideolojik gerekçelerle bölündü ve ülke 18 ay cunta, cunta karşıtları ve ardışık, kırılğan, geçici hükümet tarafından rahatsız edildi. Ancak Portekiz'de demokrasi zaferi bu gün dünyada devam eden demokratik genişlemenin uzun bir dalgasının başlangıcı oldu.

1974'de demokratikleşmenin üçüncü dalgası başladığında, dünyada sadece 40 demokratik ülke vardı ve bunlar temelde ileri endüstri ülkeleriydi. Afrika, Asya ve Latin Amerika'da, Hindistan, Sri Lanka, Botsvana, Kosta Rika, Venezuela, gibi yayılmış birkaç diğer demokrasi de vardı. Ama Doğu Avrupa'nın tamamı ve Sovyetler

Birliği komünist idare altındayken, Afrika, Asya ve Latin Amerika'nın çoğunda askeri ve tek parti diktatörlüğü hüküm sürüyordu.

1974'den beri, -düzenli aralıklarla yarışçı, hür adil seçimlerde insanların liderlerini seçen bir hükümet sistemi olarak -demokrasi dünyada çarpıcı şekilde genişlemektedir. 1970'lerin ortasında ilkin Yunanistan ve İspanya'da yayılan demokrasi, 1974 Nisanından sonra dünya genelinde derece derece oranı ve sayısı büyüdü. 1979'dan 1985'e kadar, yaklaşık dokuz Latin Amerika ülkesinde askerler sivil hükümetler lehine geri çekildiler. Askeri hükümetin daha başarılı olduğu yer Şili'de ise dönüşüm ertelendi, fakat 1989'da barışçı cesur bir politika sonrası dönüşüm başarılı oldu.

O zamandan beri, ilk olarak 1986 Şubatında Filipinlerde Ferdinand Marcos diktatörlüğü devrilmesiyle, daha sonra 1987'de Kore askerlerin tamamen güçlerini geri çekmesi ile demokratikleşmenin üçüncü dalgası Asya'ya yayıldı. Aynı yıl Tayvan'da dini hukuk kaldırıldı ve demokrasi için daha aşamalı bir dönüşüm başladı, ama 1996 ilk doğrudan başkanlık seçimlerine kadar tamamlanamadı. Fakat 1991'e kadar Pakistan, Bangladeş ve Nepal, bütün hepsi, demokratikleşti. Ayrıca bu yıl, Tayland'ın çektiği ıstırapın en kısa süreli askeri idareyi takiben son askeri darbe olduğunu kanıtlayacağına inanıyorum.

1987'e kadar, üçüncü (demokrasi) dalgası, yaklaşık olarak dünyadaki her beş devletten ikisinin demokratik olduğu noktaya kadar yayıldı: Batı Avrupa'nın tamamı, Asya'nın çoğu, Latin Amerika'nın büyük bir kısmı. Fakat Orta Doğu, Afrika ve Doğu Avrupa'da boşluklar hala devam ediyordu. Bu dönemde demokrasi hala bölgesel bir olguydu. Bu çarpıcı şekilde, 1989 da Berlin Duvarının düşmesi ve daha sonra 1991'de Sovyetler Birliğinin çökmesi ile değişti. 1990'a kadar Doğu Avrupa devletlerinin çoğu -ve hatta fakir ve izole edilmiş Moğolistan bile-yarışçı seçimler yapmaya ve demokrasiyi kurumlaştırmaya başladı.

Jeopolitik hâkimiyet için iki süper gücün mücadele alanından kurtulan ve vahim parasal krizle sallanan Afrika ülkeleri kendi kendilerini özgürleştirmeye başladılar. Şubat 1990'da iki ufuk açıcı olay Afrika'da yeni bir demokratik dönüşüm dalgası başlattı. Benin'de, "egemen ulusal konferans" da örgütlenen sivil toplum güçlerinin koalisyonu yetkiyi kullanma hakkı talep etti ve bir demokratik dönüşüm başladı. Kuzey Afrika'da, ırkçı rejim Nelson Mandela'yı hapisten salıverdi ve 1994'de doğan demokrasi için normalleştirme ve politik diyalog süreci başladı. Bu iki olay vuku bulduğunda, Afrika'da sadece üç demokratik ülke vardı- Gambiya, Botsvana ve Morityus. Fakat 1990 başladığında, Afrika demokratik

değişimde inişli çıkışlı bir gelgit yaşadı. Kendi insanları kadar uluslararası hibecilerin ağır baskısı altındayken, çoğu Afrika ülkesi 1997'e kadar en azından muhalif partileri yasallaştırdı, sivil topluma yer açtı ve çok partili seçimler yaptı. Bu açılımların çoğu açıkça oy hilesi ve baskının devam etmesiyle bozulan büyük oranda bir ön cepheydi. Fakat, demokrasi asgari şartı bir düzüne şarttan daha fazladır ve ancak birkaç durumda, uzun iktidarlara zorba partiler yenilgiye uğrar. Demokratikleşmenin üçüncü dalgasının kapsayıcılığını ve derinliğini takdir etmek için, bunu düşünelim: 1974'de mevcut devletlerin 41'i demokratik devletti, geriye kalan 109 devletin 56'sı (yarısından fazla) sonradan demokrasiye bir dönüş yaptılar ve bu 56 ülkeden sadece bugün Pakistan, Sudan, Rusya demokratik değil. Dahası, 1974'ten beri 26 devlet koloni idaresinden kurtuldu, bunların 15'i bağımsızlaşarak demokratikleşti ve böyle devam etti, ve diğer 6'sı bazı otoriter idari aşamalardan sonra demokratikleştiler. Genel olarak üçün dalgaya başladığından itibaren kurulan 45 yeni devletin yaklaşık dörtte biri (%71) demokratikleşti, eski Sovyetler Birliğinin durumuna rağmen, onlardan bazıları (Ukrayna, Gürcistan ve Ermenistan) sadece muğlak şekilde demokratikleşti.

Demokrasi Doğu Avrupa'ya, eski Sovyetler Birliğindeki birkaç devlet ve Afrika'da bir kısım devlette yayılırken, Asya ve Latin Amerika gibi baskıcı hükümet şekillerinde derinliğine demokrasi genişlerken, 1990'larda demokrasi küresel bir olgu haline geldi ve dünyada geniş şekilde sadece bu hükümet formları meşruiyet kazandı. Bu gün, yaklaşık bütün dünya devletlerin beşte üçü (Freedom House sayımında 193'ün 121'i) demokratiktir. Genel bir hükümet modeli olarak demokrasi için global rakip yok. Komünizm öldü. Her yerde askeri idare çekiciliğinin ve normatif haklılığını kaybediyor. Tek parti yönetimleri/ devletleri büyük oranda gözden kayıp oldu, zaten günümüzde ve çağımızda mücadele ve eleştiri olmaksızın muğlakça tek partinin hikmet ve dürüstlikle idare ettiğini iddia etmek mümkün müdür? Sadece bir müphem İslam devleti modeli alternatif bir hükümet modeli olarak ideolojik bir dürüstlikle ideolojik bir çekiciliğe sahiptir- ve bu durum dünya toplumunun sadece küçük bir bölümü için geçerlidir. Dahası, böyle bir İslami devletin sadece yaşayan örneği çoğunlukla çöken, itibarsız, meşru olmayan ve kendi halkının ezici bir çoğunluğunun yerine daha güvenilir demokratik bir hükümet modeli yerleştirilmeyi arzu ettikleri İran'daki İslam Cumhuriyeti'dir.

Alenen, şuanda mevcut çoğu devlet demokratik olabilir. Dahası, gerçekte demokrasi için farz olan şartların tamamı olmasa bile

üçüncü dalga esnasında geriye kalan devletlerin ezici çoğunluğu demokratiktir. 1990 öncesi Afrika'yı bir yana bırakırsak, sadece dört demokrasi bir (geleneksel) darbeye asker tarafından devrildi. Bunlardan ikisi (Türkiye ve Tayland) oldukça hızlı şekilde demokrasiye dönüş yaptılar ve diğer ikisi (Pakistan ve Gambiya) ise en azından sivil çok partili seçimler başlamakla kendilerini demokrasiye geçiş için zorlandığını hissettiler. Birkaç demokrasi seçilmiş sivil liderler tarafından kendi darbeleri ile askıya alındı, diğer seçilmiş idareciler daha kurnazca demokrasiyi boğazlarken, bununla birlikte, kapsamlı olarak, 125 demokratik ülkenin üçüncü dalga esnasında otoriter olan sadece 14'ü yaşamını sürdürdü, -ki- bunların dokuzunda demokrasi restore edildi.

Eğer demokrasi Mali gibi denize kıyısı olmayan, aşırı fakir ve çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede doğabiliyor ve direnebiliyorsa (şu ana kadar on yıl oldu) –ki yetişkinlerin çoğunluğu okumamış ve tamamı fakirlik içinde yaşıyor ve yaşam ortalaması 44'tür – o halde ilke olarak demokrasinin çoğu diğer çok fakir ülkeler niçin gelişmediğine ilişkin bir neden yok.

Gerçekte birleşmiş milletlerin gelişme (UNDP) programında “Low Human Development (en düşük insani gelişme endeksi)” olarak yer alan sınıflandırmadaki 36 ülkeye baktığımızda 11 ülke bugün demokratiktir. Eğer UNDP tarafından sınıflandırılan devletlerin alttan üçüncüsüne bakmak için alanımızı genişletirsek demokratik ülkelerin yüzdesi nispeten 3'de birden % 41'e yükselir. Yaklaşık bunların bir düzinesi on sene zarfından da fazla bir sürede demokratikleşti. Dünyanın en az gelişmiş ülkeleri içinde yer alan çoğu demokratik ülke dünyada demokrasinin genel hakimiyeti açısından en azından değerli bir fenomendir, ve kurulan sosyal bilim teorilerinin meydan okuması açısından da derince bir fenomendir. Daha dikkat gerektirir ve aşağıda ona biraz yer vermeye çalıştım.

Demokrasiyi Kavramlaştırma

Üçüncü dalga içinde demokrasinin sınırlarını ve değerini anlamak için, demokrasiyi iki eşikli olarak anlamak yararlıdır. İleri sürdüğüm gibi birinci eşik üstündeki ülkeler, politik gücünün ilkesel durumunun düzenli, hür, adil ve katılımcı/yarışmacı (ve bunun için çok partili) seçimler ile dolu olduğu asgari anlamda seçimsel demokratik ülkelerdir. Seçimsel demokrasinin olduğu ülkelerde zayıf bir hukuk idaresi ve ağır rüşvet, önemli insan hakları ihlali olabilir. Fakat bir ülkenin demokratik olabilmesi için, bu eksiklikler en azından seçimlerde seçmen iradesinin sonuca yansıtılabilmesi ve özellikle

itibarsız görevlilerin vazifeden alınması için yeteri kadar kontrol altına alınabilmeli.¹

Çoğu insan demokrasiyi asgari turnusol testi gibi görerek adil, hür, anlamlı ve yarışçı seçimlere ilişkin vurgumu eleştirdiler. Bu insanlar bunun çok fazla demokrasiyle eş anlamlı olmadığını söylerler. Eğer kadın, azınlık ve fakir hakları yaygın şekilde ihlal edilirse; eğer seçilmiş kişiler ulusal hazineyi yağma etme ve gücü yanlış kullanıyorsa, 1999 darbesinden önce Pakistan da olduğu gibi; eğer seçilmişler görevleri hesabına engelleme olmaksızın gücü yanlış kullanıyor ve sadece geçici başkana monarşi giydiriliyorsa (Notre Dame profesörü Guillermo O'Donnell'nin "delegasyon demokrasisi" dediği şey gibi.) böyle bir seçimsel demokrasinin dayanağı nedir? Doğrusu, Fareed Zakaria onu yeni kitabında "The Future of freedom: illiberal Democracy at Home and Abroad"(Norton2003) , daha fazla hukuk yönetimi ve daha az demokrasi ile daha iyi olup olmayacağını sorgular.

Benim buna cevabım iki türdür. Normatif olarak, amacımız delinmiş bir demokrasiyi veya illiberal bir demokrasiye savunan bir tartışma yapmak değil. Her ülke için amaç bir yandan hukukun üstünlüğü, özgürlük diğer yandan iyi bir yönetim üzerine demokrasiyi oluşturan politik bir sistem olmalı –diğer bir anlamda liberal demokrasi amaç olmalıdır. Seçim alan dışında, liberal demokrasi fark gözetmeyen ve bağımsız hukuk ile kuvvetli bir hukuk idaresi; geniş bireysel inanç, konuşma, yayım, dernek, toplantı ve benzeri özgürlükleri; etnik, kültürel, dini ve diğer azınlıkların haklarını güçlü şekilde korumayı; ilgi ve değerlendirmelerini açıklamayı ve katılmayı ve seçim alanı dışında vatandaşların çok yönlü katılmalarını sağlayan çoğulcu bir sivil toplumu; ve askerinin sivil kontrolünü kapsar.²

Ampirik olarak, çatışmacı ve otoriter demokrasiden fazla hukuk idaresine vurgu yapmalarına ilişkin uygulama sadece bir geleneksel strateji için yaşamsaldır. Gerçekte, demokrasi ve özgürlük yakın şekilde dünya ile ilişkilidir. Şayet biz Batının zengin ülkelerini – bütünü liberal demokrasileri- göz ardı etsek ve sadece gelişmekte olan veya Postkomünist ülkeleri araştırırsak bile, sivil özgürlüklerin ve hukukun üstünlüğü en iyi saygı gördüğü ülkeleri demokratik ülkeler olduğunu ve insan hakları (ve insani olan) yardımların demokratik olmayan ülkelerde istikrarsız şekilde yayıldığını görürüz.

¹ Larry Diamond, "Elections Without Democracy: Thinking About Regimes", Journal of Democracy (April 2002).

² Larry Diamond, Developing Democracy: Toward Consolidation (Johns Hopkins University Press, 1999): 10-12

Freedom House her yıl politik haklar (temelde katılım ve demokratik olarak yarışma) ve sivil özgürlükler çerçevesinde iki ölçek kullanarak her ülkeyi 1'den 7'e kadar derecelendirir. 1. sırada en hür ve 7. sıraya doğru en baskıcı olarak sınıflandırma yapar. Dünyada sadece demokratik olmayan ve henüz yedi belirlenen noktanın orta noktasından aşağıda sivil özgürlük ayarına sahip iki ülke var: Tonga ve Antigua ve Barbuda. Hemen hiç kimse bu iki mikro devletin dayandığı genel politik gelişim teorisi üzerinde durmaz. Şüphesiz, hukuk idaresine ilişkin ciddi problemler ile beraber, dünyadaki insan haklarına ilişkin illiberal demokrasilerde de bazı iyi şeyler var fakat sadece vatandaşlarına geniş sivil haklar veren ve hukuk üstünlüğü sağlayan ülkeler demokratiktir.

Bölgesel Dağılım

Bir görüşe göre, demokrasi hala yeterli şekilde küresel bir olgu değil. Biri hariç dünyanın her bölgesinde devletlerin en az %75'i (üçte biri) demokratiktir. Latin Amerika'da ve Karayip'de 33 devletin 30'u demokratiktir ve bunların yarısı şimdilik özgürlük açısından oldukça liberaldir. Eski komünist ülkelerin 3'te 2'si, Asya devletlerinin yarısı ve hatta Afrika devletlerinin yaklaşık olarak 5'te 2'si şimdi demokratiktir. Orta Doğuda sadece kısmen demokrasi yok. Gerçekte, 16 Arap ülkesi içinde, Lübnan dışında tek bir demokratik ülke yok ve asla olmadı.

Özgürlük eğilimlerinin incelediğimizde Orta Doğu olağan üstünlüğü ile çok çarpıcı şekilde belirir. Dünyanın her bölgesi -biri dışında- özgürlük açısından önemli bazı gelişmeler kat etti. Otoriterizmin kalesi olan bölgelerde en azından belirlenen yedi derecelendirme açısından ortalama özgürlükler görülür. Dünyada ortalama özgürlük seviyesinin azaldığı tek bir bölge var o da Orta Doğu'dur.

Bazı şüpheli kimseler demokrasinin büyük oranda başka bölgelere kültürel ve dinsel gelenekleri açısından yeterince uymayan batılı, Yahudi-Hıristiyan bir fenomeni olarak görürler. Bu şüpheli kişiler bu özgürlük farkı için hazır bir cevaba sahiptirler: İslam. İnanıyorum ki bu cevap kısaca değineceğim bir esaslardan dolayı yanlıştır, fakat ayrıca ampirik olarak sorunsal olabilir. Dünyada oldukça büyük bir Müslüman çoğunluğunun olduğu 43 ülke var. Arap Dünyası dışında bunları 27'si ortalama özgürlük seviyesine (5,04) sahip, takdir edilir şekilde Arap devletlerinden daha iyi(5,8)dir. Bu Arap olmayan 27 ülkenin (1/4) 7'si, Müslüman çoğunluklu devletler demokratiktir. Dahası, Kolombiya Üniversitesinden Alfred Stepan'ın

ifade ettiği gibi, Arap olmayan Müslüman ülkeler politik özgürlükler konusunda bazı önemli birikmiş tecrübelerle 30 yıldan fazladır sahip.³

Demokrasi, o halde, neredeyse bütün devlet tiplerinde mevcut. Dünyanın hemen hemen her bölgesinde önemli şekilde vardır. Demokrasi; Hıristiyan Yahudi, Hindu, Budist, Konfüçyüs ve Müslüman gibi büyük dinlerin veya felsefi geleneklerin olduğu her ülkede mevcut. Gelişmiş ülkelerde çok daha yaygındır (insan gelişiminde en tepedeki 20 ülkenin hepsi liberal demokratik ülkelerdir) fakat çoğu fakir ülkelerde önemli ölçüde şimdi (demokrasi)var. Bir milyonun altındaki küçük devletlerde – ve en fazla liberal devletlerde–çok daha yaygındır. Fakat en büyük ülkelerin çoğu – özellikle 11 ülkenin 8'i demokratiktir.⁴ Dünyada hangi kategoride olursa olsun demokrasinin olması önemlidir, tamamen demokratik olmayan ülkelerin sadece bir kümesi var: Arap dünyası.

Demokrasi Evrensel Bir Değer mi?

Demokrasi dünyanın her büyük bölgesinde neredeyse var olduğu ve böylece neredeyse evrensel bir fenomen olduğunu iddia etmek mümkündür. Bunu birileri uluslararası baskı için geçici bir taviz veya bir heves olarak reddedebilir: Demokrasi tüm dünyaya yayılmış fakat sadece geçici ve yüzeyseldir denilebilir. Gerçekte insanlar kıymet vermiyor ve bu fazla sürmeyecek denilebilir.

Ne devamlı? Seymour Martin Lipset 40 yıl önce bir ülke ne kadar zenginse demokrasiyi diri tutma şansı o kadar büyük olur dedi. Ufuk açıcı ve yönetsel olarak karışık bir çalışmada, Adam Przeworsk ve onun meslektaşları demokrasiyi besleyen ihtimaller ve gelişme düzeyi arasında tekdüze ve çarpıcı bir ilişki olduğunu keşfettiler. 1950-1990 tarihleri arasında, en fakir demokratik ülkeler herhangi bir yılda %12 oranında ölme kaderine veya ortalama sekiz yıl yaşam sürme şansına sahiptiler. En düşük gelir kategorisindeki Benin, Mali, Malavi, Mozambik ve Nepal⁵ kapsayan birkaç üçüncü dalga demokratik ülkesi şimdi beklenen yaşam süreci üstünde

³ Bkz. The essay by Alfred Stepan Forthcoming in the Journal of Democracy (July 2003).

⁴ The democracies in this set are Bangladesh, Brazil, India, Indonesia, Japon, Mexixo, Nigeria, and the United States. The nondemocracies are China, Pakistan, and Russia.

⁵ Adam Przeworski, Michael E.Alvarez, Jose Antonio Cheibub, and Fernando Limongi, Democracy and Development: Political Institutions and Well Being in the World, 1950-1990 (Cambridge University Pres, 200): 92-103.

yaşıyorlar. En fakir ülkeler içinde yer alsalar bile demokrasiden birkaç kırıntıya sahipler.

Gerçekte, demokrasiyi güçlü kılan durum fakirler için aşırı avantaj olması değil, fakat çok fazla gerekli olmasıdır. 1998 yılında ekonomide Nobel ödülü kazanan Amartya Sen kısmen gösterdiği gibi demokrasi kıtlık değil. Sen, “ekonomik ihtiyacı olan insanın” “ayrıca politik sese de gereksinim duyduğunu” belirtir. Demokrasi genel refaha ulaşılmasını bekleyebileceğimiz bir lüks değildir. Dahası, fakir insanların verilen seçenekle, demokrasiyi ret ettiklerine dair çok az bir delil var”.⁶ Amartya Sen, politik ve sivil hakları askıya alan Başbakan İndira Gandhi’yi demokrasi ve özgürlüklerini savunarak makamından eden Hindistanlılar zindeliğine dikkat çeker. Fakat sayısız başka örnekler de var, fakir insanların olduğu ülkeler –Burma’dan Bangladeş, Senegal’a kadar ve Güney Afrika ülkeleri tutkulu şekilde demokratik değişim için(savunarak) seferber oldular. Burma da olduğu gibi, bazen ürkek dünya seyrederken ve beceriksizce protesto ederken şer güçler tarafından insanların ezildiği gerçeği onların duygularını boğan gerçeği inkâr edemez.

Bereket versin, ayrıca kamuoyu araştırmalarından elde edilen verilerle sıradan insanların gerçekte düşündüklerinden daha kesin delillere sahibiz. Şimdiye kadar, veriler karşı kültürlerin demokrasiyi anlama ve genişçe değer vermede ortak bir payda oluşturduklarını gösteriyor. Araştırılan Afrikalıların üçte ikisi (Afrobarometer tarafından 2001 yılında en çok fakir olan 12 ülkede yapılan ankette) demokrasiyi sivil özgürlükler, halk egemenliği veya oy kullanma özgürlüğü olarak görüyor. Araştırmaya konu olan Afrikalıların yaklaşık 3’te 2’si (%69) ise demokrasinin daima otoriter idareye tercih edilebildiğini söylüyor. Aynı oran tek parti idaresini ve 5’te 4’ü askeri ve tek adam idaresini ret eder. Hatta demokrasiden hoşlanmayan çoğu kişi bile demokrasinin en iyi hükümet formu olduğuna inanıyor ve çoğu demokratik ülke içinde yer alan Afrika ülkelerinin ele alınması gereken ciddi kurumsal problemlerin varlığını kabul eder. Zamanında Afrikalılardan daha çok gerçekte demokrasinin nasıl uygulanacağı ile ilgili hayal kırıklığına uğrayan Latin Amerikalılar’ın hisleri karışıktır; fakat genel olarak % 57’si hala demokrasinin tercih edilebilir olduğuna inanıyor ve sadece yaklaşık % 15’i otoriter rejimi tercih ediyor olabilir. 2001 yılında Doğu Asya Barometre kuruluşunun topladığı verilere göre Doğu Asya’da sadece Tayvan ve Kore’nin

⁶ Amartya Sen, “Democracy as a Universal Value”, in Larry Diamond and Marc F.Plattner, eds., The Global Divergence of Democracies (Johns Hopkins University Pres, 2001).

çeyreği, yaklaşık Hong Kong'un ve Filipin'in yarısı, fakat Tayland'ın yüzde onundan daha azı demokrasinin gerçek ülkeleri için uygun olmadığına inanıyorlar. Bu beş sistemin tamamında, devamlı olarak güçlü çoğunluk (genellikle üçte ikisinden az) otoriterliği demokrasi için bir alternatif olarak kabul etmiyor. Avrupa birliği üyeliği için şimdi müzakere içinde olan 10 Post-komünist ülkenin büyük çoğunluğu (yaklaşık olarak 10'da 7'si) da aynı şekilde otoriterliği demokrasi için bir alternatif olarak görmüyor.

Birçok “medeniyetler çatışması” teorisine rağmen, özellikle 2001, 11 Eylül'den beri, Afrobarometer araştırma sonuçları Müslümanların tereddüt etmeden “Müslüman olmayan kadar demokrasiyi desteklediğini” gösterir. Afrobarometer analizlerinin ortaya koyduğu gibi Gayri Müslüm kadar Afrika Müslümanlarının büyük çoğunluğu da demokrasiyi destekler ve Afrika Müslümanlarının demokrasiyi destekleme konusundaki bütün tereddütü dinsel bağlılıktan çok modernizasyonun başka vasıfları ve resmi eğitimin açıkları sebebiyledir.

Merkezi Asya ve Orta Doğu'dan elde edilen veriler de benzer yöndedir⁷. Ortadoğu'ya ait veriler az çok 1990'nın verilerine aitti ve neyin sorulabileceği katı şekilde sınırlandırılmıştı, fakat dört ülke konteksinden ikisi (Mısır ve Filistin) en azından demokrasinin bazı önemli değerlerine büyük oranda bağlıdır. Siyaset Bilimci Mark Tessler, sonuçları değerlendirerek, “İslam'ın sıklıkla ifade edildiğinden daha az politik davranışlar üzerinde etkiye sahip olduğu” sonucuna varır. Gerçekte “En güçlü şekilde İslam dinine bağlı bu bireyler demokrasiye destekleri muhakkak daha düşük değil.”

Müslüman dünyanın içindeki bu yaygın intibak çoğunlukla açık sözlü ılımlı Müslüman Entelektüellerin düşüncelerine tekabül eder. Bu entelektüeller Müslümanlar ya İslam'ın liberal yorumunu yaptılar ya da hukuk üstünlüğü ve ifade özgürlüğü sorumluluk kadar hükümet sisteminin dayandığı demokrasinin doğası ve İslam'ın genel ahlak öğretisi arasında büyük uyuşma olduğunu vurgularken aynı zamanda kutsal İslam metninin hakiki anlamda bir genişletilmiş özgürlüğü oluşturduğuna daha fazla vurguda bulundular. Şimdi İslam bir tür reformasyon geçiriyor ve devlet ile cami ayrımı Müslüman dini düşünürler arasında büyüyen bir momentum olarak görünüyor.

⁷ “Islam, Democracy, and Public Opinion in Africa,” Afrobarometer Briefing Paper No.3 (Semtember 2002); Richard Rose, “How Muslims View Democracy: Evidence from Cenrtal Asia,” Journal of Democracy (October 2002); Mark Tessler, “Islam and Democracy in the Middle East: The Impact of Religious Orientations on Attitudes Toward Democracy in Four Arab Countries,” Comparative Politics (April 2002).

Önemli şekilde, Arap düşünürler, alimler ve sivil toplum eylemcileri Arap dünyasını istila eden demokrasi ve özgürlük noksanlığı ile mücadele ediyorlar. Arap İnsan Kalkınma Raporu (Arap Human Development Report)'nun Arap yazarları –geçen yıl UNDP tarafından yayınlanmış bir sıra dışı dokümanları - demokratikleşmenin küresel dalgasının “hemen hiç Arap devletlerine ulaşmadığını” ifade etti. “Bu özgürlük noksanlığı insan gelişimine zarar verir ve yavaş yürüyen politik gelişmelerin en acılı bildirisidir”. Reform gerekliliğini Arap uzmanların yaygın bir kısmı şu şekilde ifade ederler:

Hükümet sisteminin; insan becerilerinin gerçekten özgürleştirilmesinin; hür, dürüst, randımanlı ve düzenli seçimlerin dayandığı yürürlükteki yasalar içinde kapsamlı politik temsilin yokluğunun reforme edilme olasılığı pek muhtemel görünmüyor. Eğer kamunun tercihleri ve mallarını korumaya yönelik talepleri uygun şekilde ifade edile biliniyorsa, gerçekten hükümet temsilde ve sorumlu olmada da tam olmalıdır.

Amartya Sen “bir evrensel değer belirtisi herkesin rızasına uygun olması değil, fakat insanların her nerede olursa olsun onu değerli olabilir olarak görmesine sebep olmalı” iddiasını ileri sürer. Bu ölçüye göre, gerçekte evrensel değer olan demokrasinin bütün çeşitlerinde büyüme var.

Demokrasi Uygulayıcıları

Çok fazla ülkenin -ve bazen de potansiyel olarak bütün ülkelerin- demokratik olup olmayacağını değerlendirmek için, dört soruya daha cevap vermeliyiz. Birincisi, üçüncü dalgada ne tür demokratikleşme yürüyüşü olmuştur? Bu süreç esnasında niçin çoğu ülke demokratik oldu? İkincisi, niçin yeni demokratik ülkelerden bir kaç geçen çeyrek asırda çöktü? Üçüncüsü, niçin demokratik olmayan ülkeler bu duruma devam ediyor? Mantıksal olarak, bu sorulara verilecek cevaplar daha sonra en önemli soru olan şimdi demokratik olmayan ülkeler demokratik olabilir mi? ve onlar nasıl yapacaklar? Sorusuna temel bir anlayış sağlayacak.

Bu makalede, sadece demokratikleşme sebeplerini başlayarak dört soruyu taslak halinde çizerek ele alabiliriz.

Ekonomik Gelişme: Huntington'un kaydettiği gibi ekonomik gelişmeler üçüncü dalgada demokratikleşmenin esas itici gücü oldu. Bununla beraber, ulusal zenginliğin artması diğer müdahaleci etkileri ürettiği ölçüde; eğitim seviyesinin artması; devletten bağımsız kompleks ve çeşitli orta sınıfların oluşumu; daha çoğulcu, aktif, sivil toplum kaynaklı gelişimler; ve bu değişikliklerin bir sonucu olarak,

daha sorgulayıcı, iddialı, demokratik politik kültür taraftarlığının doğuşu, demokratikleşmeye sebep oldu.

Bu geniş toplumsal dönüşümler geçen on yıllar içinde birçok ülkede ekonomik gelişmelere eşlik etti. Demokrasi için sosyal baskı yaygınlaşmasını sağlayan sosyal kültürel ve ekonomik değişimin yaygınlaşmasına neden olan klasik ekonomik büyüme modeli olarak Güney Kore ve Tayvan gösterilebilir. Bu ayrıca ekonomik gelişme düzeyinin biraz daha düşük olduğu Tayland, Brezilya, Meksika ve Kuzey Afrika'nın hikâyesidir. Bununla beraber yarı otoriter sistemi meşru kılma yolunda başarılı şekilde denetim yapan, sivil toplumla işbirliği yapan ve kültürel sembolleri ve inanç sistemlerini manipüle eden devletlerde, demokratikleşme için iç baskıların önü kesildi veya yön değiştirdi. Bu özellikle dünya tarihindeki en zengin otoriter devlet Singapur ve Malezya ile ilgili bir durumdu. Alternatif olarak, kişi başına düşen gelire göre ekonomik olarak gelişmiş bazı devletler, devlet-toplum ilişkilerini, şehir yaşamı, kadın hakları ve eğitim seviyesini araştırdığımızda çok daha düşüktür. Bunlar ekonomik ve sınıf yapısı büyük oranda petrol sektörünün gerçeği merkezci devlet kontrolü tarafından biçimlendirilen petrol zengini devletlerdir.

Çoğu durumda toplum kültürü ve sosyal yapı içinde genişçe süzülen ekonomik gelişme demokratikleşme için güçlü bir baskı üretir. Singapur'da Lee Kuan Yew ve onun halefleri kadar maharetli sosyal ve ekonomik değişim sürecini başarı ile yöneten otoriter yöneticiler çok nadirdir. Çin'in komünist liderleri Lee'nin yolunu taklit etmeyi düşündüler, fakat yanıldılar.

Ekonomik Performans: Üçüncü dalga esnasında demokratik değişimi yöneten ikinci faktör ayrıca ekonomi oldu, fakat bu genel olarak fakir hükümet performansı veya ekonomik krizin dönüşüm yönü içinde oldu. Geleneksel otoriter rejimin bir dereceye kadar politik alanlar ve moral üzerine yönetimlerini meşrulaştırmak için çaba sarf etmesi, geleneksel otoriter rejimlerin performansı zorunluluk ve başarının temeli gibi gösterir. Bu rejimler ekonomik büyümeyi ve/veya ülkelerin birliğini sağlamak, kaosu engellemek, rüşvetten temizlemek için yönetimlerinin gerekli olduğunu iddia ederler. Bu otoriter rejimi bir dilemmaya sokar. Eğer otoriter idareciler bu sözlerini tutmayı başaramazlarsa yönetmek için meşruiyetlerini kaybederler. İnsanların temelde değer verdikleri demokrasi gibi değil, bu sıradan diktatörlükler gerçekte dağıtabildikleri dışında idarelerini meşrulaştırdıkları başka alanlara sahip değiller. Hatta eğer bu diktatörlükler güçlerini kullanarak istikrarsızlık ve emniyetsizlik oluşturan politik krizin üstesinde gelmeyi başarsalar bile, insanlar bir

süre sonra onların amaçlarına hizmet ettiklerini (belki de başka işlere büyük ücretler sunduklarını) ve buna devam ettiklerini anlayabilirler.

Her nasıl tasarlanırsa tasarlansın, performans dayalı meşruiyet muğlak olan otoriter idareyi beslediği için çok tehlikeli ve kırılğan bir stratejidir. Çoğu otoriter rejim uzun vadede çözülse de çözülme de lanetlenir. Sadece kendi sahip oldukları yaşamı sürdürmeye itina gösteren otoriter rejimler, muhalifleri bastırarak katillere, askerlere, görevlilere ve en yakın dar fasit daire destekçilerine kara para kanalize etmeye odaklanırlar. Irak'ta olduğu gibi, ülke yavaşça çökerken bu şekilde rejim bir süre varlığını sürdürebilir.

Uluslararası Hareketler ve Baskılar: Üçüncü dalğanın en önemli özelliği uluslararası örgütler ve bölgeler kadar, özellikle Amerika'da kurulu demokrasilerin beklentilerinde, politikalarında, faaliyetlerinde kapsamlı değişimlerin olmasıdır. Jimmy Carter'den başlayarak onun demokrasiye vurgusu ile ve daha sonra kötü bir başlangıçla da olsa Ronald Reagan'dan demokrasinin yüceltilmesinde yeni vurgusu ile devam eden Amerika başkanları ait yöneticilere demokratik değişiklik için baskıda aktif oldu.

Demokrasi İçin Ulusal Bağış (National Endowment for Democracy) gibi yeni Amerika kurumları, demokratik hareketlere, sivil örgütlere, talep gruplarına, partilere ve kurumlara pratik yardım sağladılar ve cesaretlendirdiler. 1990'ların sonlarına kadar, Amerika dış demokratik gelişmeleri beslemek ve desteklemek için yılda yarım milyar dolardan fazla para harcıyordu. Bu doğrudan ve dolaylı olarak diplomatik baskı oluşturdu. Soğuk savaş sonunda bu baskılar genişledi ve süper gücün satranç tahtasında kontrol ettiği bir kısım Afrika devleti aniden kendi sahip oldukları şartlarını gördüler. Bolca finanse edilmiş ve devamlı yanlış idarelerinden kazanç sağlamış çoğu Afrika hükümeti aniden kendilerini tam bir parasal krizin içinde buldular ve böylece politik olarak reform yapmada zorlandılar.

Amerika, sadece demokrasi için baskı yapmıyordu. (Ayrıca) Avrupa Birliği çoğunlukla aynı amaçlara doğru açık ve aktif oldu, özellikle finansal ve örgütsel eforunu post komünist Avrupa'da demokrasi yükseltmek için kullandı. Batı Avrupa'nın demokratikleşme tesirinin itici mili, Avrupa Birliğine girmeye çalışan bütün devletlerin manifesto etmek zorunda oldukları basit ve boyun eğmez şartlar ve Avrupa Topluluğu zamanında "sadakatle demokratik pratikler ve temel hak ve özgürlüklere saygı duyma" ile ileri getirilen zorunluluklardı. Çoğu Avrupa Birliği geçmiş 12 yıldan fazla teknik ve politik (ve diğer ekonomik) şartlarla tanışmak birliğe girmek için aday devletlere yardım etmeye girişti. İlk Kuzey Avrupa'da ve şimdi

Türkiye olduğu gibi merkez ve Doğu Avrupa’da, serbest ticaret ve Avrupa topluluğu devletlerinden izolasyonu empoze edecek büyük ekonomik ve politik gelirleri nedeniyle demokrasiden geri çekilmeleri düşünülemez. Dünyada demokratik gelişim ile ilgili düşünüldüğünde, bu vesile ile demokrasi için politik iradenin genelleştirilmesi ve genişletilmesi akla gelmeli.

Daha çok son zamanlarda, Amerikalılar da demokrasi için bölgesel baskının gerekliliğini savunmaya başladı. Temmuz 1991’de Amerika Devletler Organizasyonu (OAS) eğer bir demokrasi bozulursa ani müzakere istenir hükmünü içeren “demokrasi için Santiago Anlaşması”ni benimsediler. OAS, Amerika ve diğer üye devletlerde planladığı faaliyetleri ile 1993’te Guatemala’da öz darbe ve on yıl içinde en son Paraguay’da askeri devrim söylentisi engellendi. Ve OAS etkili biçimde geleneksel demokratik devletlerde veya onun doğduğu bir sayı devlette geleneksel ve ihtilafli seçimleri gözlediler.

Gerçekte, uluslararası seçim gözlemcileri –Birleşmiş milletler, bölgesel örgütler, diğer örgütler ve sivil topluluklar - gibi uluslararası aktörler vasıtasıyla egemen ülkelerin iç politikalarına zorla karışma yolu en yaygınlarından biri oldu. Bu tür politik müdahaleler devletlerin kendi sınırları içinde istedikleri şeyi yapmakta hür olduğuna ilişkin uzun süreli fikirleri göz ardı ederek, güçlü egemenlik düşüncesini yeniden şekillendiriyor.

Uluslararası normlar ve anlaşmaların değişmesi: Son olarak, üçüncü dalga esnasında değişen şey; uluslararası söylemlerde, işlemlerde, hukukta ve kolektif hareketlerde insan haklarına –ve bir insan hakkı olarak demokrasiye -verilen normatif değerdir. Açıkça Çoğunlukla dünya toplumu, uluslararası meşruiyet arayan bütün devletlerin “temelde yönetilenlerin rıza ile yönetilmesi” gerektiği, –temelde bir “demokratik yönetim hakkının” yasal bir hak olarak görülen normatif beklentiyi paylaştığı kabul ediyor⁸. Uluslararası evrensel insan hakları bildirisi ve politik haklar ve sivil haklar konusunda uluslararası sözleşmeler tarafından ifade edilerek, demokratik yönetim için bu haklar birleşmiş milletler ve bu organizasyonlar tarafından artan sayıda ve bölgesel organizasyonların dokümanlarında açıkça çokça ifade edildi. Temmuz 2000’de, “demokratik toplumlara doğru” konferansında toplanan 106 devlet esas demokratik ilkelerin ve uygulamaların detaylı listesine uymayı ve savunmayı kabul etti – bu liste birey özgürlüklerini, tarafsız ve özgür

⁸ Bkz. Thomas Franck, “The Emerging Right to Democratic Governance,” American Journal of International Law (January 1992).

yargı tarafından hukukun uygulanması kuralı ve “sindirme ve korkutma olmaksızın ve bağımsız seçim otoriteleri tarafından izlenen, gizli oy pusula ile yönetilen, çok partiliğe açık, eşit ve evrensel oy hakkı ile düzenli, hür adil seçimlerle temsilcilerini seçme için vatandaşların sivil görev ve hakları”nı içermektedir.

Asgari olarak, bu dönüşüm iki şey yaptı. İlki, sadece çok taraflı aktörler için değil ayrıca NGO (sivil toplumlar) gibi örgütlerin de devletlerin iç işlerine karışmada politik eşiği alçalttı. İkincisi, yurt içinden insan haklarını ve demokrasiyi destekleyenleri cesaretlendirdi. Hiçbir faktör yasal eğilimlerin ve bu uluslararası normatif kümeden daha demokratikleşmenin üçüncü dalgasının beslenmesi ve yoluna devam etmesi kadar önemli olmadı.

Az Miktarda Bozulma

Yukarıda neden olan faktörleri göz önüne alarak, üçüncü dalga esnasında demokratik kırılma için güçlü bağımsızlık derecesini sağlayan üç faktörden bahsedebiliriz. Evvela, bazı ülkeler nispeten zenginleştikten sonra – gerçekte, demokrasinin bozulmasına maruz kalan herhangi bir ülkeden bile daha zengin- demokratik oldular. Przeworski ve onun meslektaşları 1950’den 1990’a kadar ülkenin kişi başına düşen geliri 6.055 dolardan yüksek değilken (1985’te dolar satın alma paritesine –göre-) bile demokrasiler bozulmaya maruz kalmış olduğunu keşfettiler.(Bu 1975’te Arjantin’de kişi başına düşen gelirdi, daha zengin ülkeler bile demokrasiye karşı darbeye maruz kaldılar). 2000 yılında ekonomik gelişmedeki seviye kişi başına 8,773 dolardı. Ekonomik gelişme düzeyleri bundan zengin veya daha çok zengin olan Tayvan ve Kore demokratik oldular. Ayrıca Latin Amerika ve Merkez ve Doğu Avrupa’da birkaç demokratik ülke bu seviyenin altındadır.

İkinci faktör kamuoyu ve ülkelerdeki normatif değişimdir. Demokrasinin meydana çıkması 20 yıldan fazla süre ülkelerin çoğunda, vatandaşlar kabaca politik sistemin performansından ve onun kurumlarının çoğundan memnun değildi ve güvenmiyordu (özellikle partiler ve politikalar). Brezilya da bile, geçen yıl sadece yüzde 37’i demokrasinin ayakta kalmasını için aktif destek verirken, insanlar otoriter idareyi tercih etmediler (sadece yüzde 15’i onu istemeyi hayal edebildi). Daha doğrusu bu alternatif bir geri çekilme ve ilgisizlikti. Bu demokrasi için kötüydü, ama insanların aktif olarak otoriter seçeneği haykırması kadar kötü olamazdı. Kamu Politikası Yeni Avrupa Barometre Merkezi’nin çalışmasa göre, Avrupa Birliğine giriş için aday 10 post komünist / komünist sonrası devletin yüzde

61'ülkelerinde demokrasi işleyişin tarzından memnun değiller. Ancak, genel olarak yüzde 72'i onun askıya alınmasını uygun görmüyor.

Bir politik sistemin -moral hakları – meşruiyet inancı daima rölatif bir durumdur. Geçen yıllar zarfında, demokratik olmayan yönetimlerin hayal edilebilir hemen her form uygulandı: mutlak monarşi, kişisel diktatörlük, askeri idare, koloni idaresi, faşizm, komünizm, Ba'athizm, sosyalist tek parti devletleri, tek partinin diğer şekilleri, İslam Cumhuriyeti, sahte demokrasi, yarı demokrasi, ve diğer birçok değişimler. Hızlanan oranda, insanlar demokrasiyi seçti. Amartya Sen “demokrasi yayılırken, onun taraftarları büyüdü, azalmadı” gözleminde bulundu. Başlangıçta ne saf varsayımlarda bulunursa bulunsun, demokrasi insanların hayalinden çıkmıyor. Onlar bu idari formların çoğunu veya birini yaşam sürelerinin birinde hatırlarlar ve geri dönmeyi istemezler.

Şüphesiz demokratik olmayan yönetimlerin bazı yeni formları insanların hayal gücü ve tutkularını süsleyeceği ve hayal edecekleri muhtemeldir; fakat bu noktadan baktığımızda, komünizmin çökmesinden bu yana on yıldan fazla süre geçti antidemokratik ideolojilerin ufuğunda hala böyle evrensel talepleri üretmeye başlayabilen bir işaret yok. Çok muhtemelen, otoriter yönetimler gelecek yıllarda, özür diler şekilde, kendisini yeniden demokrasinin kollarına bırakacaklar - General Pervez Müşerref 1999 yılında Pakistan'da iktidara el koyduğu zaman yaptığı gibi – demokrasiyi askıya alma geçici olacak. Veya seçilmiş idareciler yavaş yavaş demokrasinin kurumlarını yarışçılığını ve niteliğini azaltacaklar. Veya her ne kadar ülkenin demokrasi mini testini karşılayıp karşılamayacağını belirlemek şu anda çok zor olsa da şiddetli ayaklanmalar onların gerçek otorite alanını öğütecek.

Otoriter idareye dönemde potansiyel baskı yapmadaki üçüncü faktör bölgeler ve uluslararası düzlemde böyle dönüşler için elverişli olmayan bir iklim olmasıydı. Avrupa'nın çoğu, fakat Latin Amerika gibi değil, politik ve askeri liderler eğer demokrasiye dönerlerse bölgelerinde ekonomik ve politik pozisyonlar açısından yüksek ücret ödeyeceklerdi. Belirli zamanlarda, demokrasiye dönmek için ayartılan liderler – Guatemala'da, Paraguay, belki Venezuela'da ve muhtemelen Türkiye'de – Amerika ve komşu ülkelerin aracılığı ile açıkça yapılmasından vazgeçtirildi.

Fakat Uluslararası çevre ahenksiz bir çevredir. Müdahaleler ve çatışma sinyalleri oluyor. Eğer biz demokrasiyi ve demokratikleşmeyi destekleyen tutarlı ve kuvvetli uluslararası çevreyi desteklersek, hem derece derece ve hem de hızlı olarak demokrasiye geçişleri engelleyenler karşısında demokratik ülkelerin mevcudiyetini etkili

şekilde destekleyebiliriz. Bu şu an her şeyden önemli olan bir mücadeledir.

Direnenler

Yaklaşık olarak 70 ülkenin demokratik eğilimlere güçlü şekilde direnmesini birkaç faktör açıklar. Bunlardan en az kabul göreni/yaygın olanı otoritenin başarısıdır. Bu faktör Singapur ve Malezya'yı ve belki bir dereceye kadar son zamanlarda hızlı ekonomik büyümesi ile Çini'de açıklayabilir. Fakat Çin en düşük - orta- gelirli ülke konumundadır, SARS sadece çelişkilerin en son göstergesidir. Çin politik sistemi kapalı kalmaya, çökmeye ve başarısız olmaya devam ederken olağanüstü büyük oranlardaki nüfusunu beslemeyle de uğraşiyor. Daha sonra petrol zengini ülkeler var, nispeten küçük nüfuslu ve muazzam gelirli ülkelerdir. Bu ülkeler içi güvenlik ve kontrollerinin yapılarını savurganca finanse ederken aynı zamanda insanlarına da sağlık hizmetini muazzam servetleri ile satın alıyorlar bu sebeple de otoritelerini sürdürebilmektedirler. Böyle olsa bile bu ülkelerin halkları – Kuveyt, Katar, Bahreyn, ve şimdi Suudi Arabistan'da - huzursuzdur ve daha fazla self-determinasyon/hür irade istiyorlar. Singapur, Malezya'nın, -belki bir süre için Çin de, ve de bütün petrol zengini devletleri dışarıda tutarsak, insanlarına refah sağladığından dolayı bugün dünyada hayatta kalmaya devam eden hiçbir diktatörlük yoktur.

Küba gibi Asya'da da (Vietnam, Laos, Kuzey Kore) başka birkaç dayanan komünist devlet var. Burada, dar görüşlü, komünist idaresinin baskıcı mantığı ayak direliyor. Bununla beraber, Vietnam Çin'in ekonomik açık modelini öğreniyor ve Çin için doğru olan şey bu devletler için de doğrudur. İnsanlar ticaret, yatırım, dış araştırma, ve başka globalleşme açısından dünyaya ne kadar açılırlarsa, o kadar eğitimin ve global kültürün etkisinde kalırlar, bu insanlar ne kadar dar görüşlü olsalar da baskı mantığı zayıflayacak. Birkaç tahmin edilemeyen nokta, bir rejim krizi, bir ekonomik buhran, demokrasiye geçiş için seçiminin yapılabildiği bir kırık durumundadır. Elbette rejim değişikliğine sebep olan alternatif bir strateji var: bu ülkeleri dünyadan izole etme. Bu rejimi zorlar. Ondan sonra çökmesi için bekleme. Küba'da bu stratejiyi 40 yıldan beridir deniyoruz ve yapılan şey insanların yoksullaşması ve üzerlerindeki baskının genişlemesi oldu. Netice olarak, Küba'da komünist idareye zarar verecek ekonomik ve sosyal değişimlerin tam olarak üretilmesi için, ambargoyu kaldırmalı ve bu ülkede daha fazla mübadele ve etkileşimi mümkün olduğu kadar teşvik etmeliyiz.

Dünyadaki çoğu diktatörlükler bir basit nedenden dolayı hayatta kalırlar. Bu diktatörlükler liderleri hem büyük kişisel servet toplamak için gücün avantajını kullanma ve yeteneği kadar meydan okunamayan bir güce sahip olmaktan hoşlanırlar. Afrika, Asya ve Orta Doğu'da (kamuoyu araştırmalarına göre) aleyhe bir delil aramak henüz mümkün olmadığı gibi halklarının diktatörlük altında yaşamaya aldırmadıklarını ileri sürmek de mümkün değil. Elbette, her ülkede halkın çoğunluğunun demokratik sistemi istediğini ya da bütün halkın liberal demokrasi kurumlarını tamamen anladığını hiç kimse iddia edemez. Fakat çoğu halk özgürlük ister. Seçenek verilirse, halk, kötü ve rüşvetçi liderleri değiştirmek, tam bir hukuk idaresi altında öngörülebilir ve güvenli bir yaşama sahip olmak için hükümetin keyfi iktidarını zorlayabilmek ister. Bu politik temel tercihler toplandığında, çoğu yerde kelime farklı (veya kesin olmasa da) anlamlara gelse bile (bunlar) müthiş şekilde demokrasiye örtüşür.

Demokrasi kültürünü, kurallarını anlatan, imkânlarını, zorluklarını ve sınırlarını, hoşgörü normlarını, kibarlığı, katılımı, ve karşılıklı saygıyı inşa etme için dünya etrafında yapılan birçok çalışma vardır. Bu kültür değişimlerinden bir kısmı ekonomik gelişmelere, artan eğitime ve global çevreye açık olmasıyla olur. Bu kültür değişiminin çoğu sivil toplumun inşası ve kent eğitiminin ölçülü programları ile olabilir ve olmalı. Dıştan gelen demokrasi önerileri programları ve iç sivil toplum çabaları bu amaçlara yönelik bazı gelişmeler sağlar. Yapılacak çok daha şey kalır.

Fakat dünyada demokrasinin gelişmesi için baş engel artakalan otorite devletlerin halkları değil. Problem devletin iktidar yapısını soyan ve kendi içine barikat koyan idareci elittir. Bu idareciler kendi politik hâkimiyet ve yağmacılık aygıtlarını beslemek için kaynakları yeterince akmasını sağladıkları müddetçe yaşayabilirler.

Bu uluslararası çevrenin müdahil olduğu alandır. Yağmacı otoriter rejimler kendi toplumları içinden organik olarak çok iyi kaynak üretmezler. Dahası, onlar iç yatırımları, yenilikleri, girişimciliği ve mülkiyet hakkını gasp ederek böyle ekonominin büyümesini ve diğer bireysel özgürlüklere ket vururlar/engellerler. Böyle keyfi idareler ayrıca - petrol veya diğer çıkarılan doğal kaynakların serbest dolaşımı dışında- yabancı yatırımcılarında cesaretini kırarlar. Eğer yağmacı rejimler doğal kaynaklara sahip değillerse, ağır şekilde dış borç ve yardım gereksinimine düşerler. Eğer bu borçlanmaların kaynakları sorumlu hükümete sürekli olarak direnmeye başlarsa, bu hükümeti saldırgan yapar.

Büyük bir oranda, Arap devletleri rantiyeye devletlerdir, temelde gelirlerini halklarının ödedikleri vergilerden çok petrolden veya uluslararası yardımın akmasından elde ederler. Fakat onların otoriter yaşamlarını sürdürmelerindeki tek faktör tamamıyla başka bir şey oldu. Bu diktatörlüklerin tümü sistemlerinin hayal kırıklıklarını ve becerisizliklerini bir derece mazur göstermeye güç yetirebildi. Birincisi, sözde “sömürgeci” İsrail devletinin varlığıydı. Bazısı için İsrail hala böyle, fakat şimdi /mesele/ özellikle Filistinlilerin kötü durumu ve İsrail –Filistin çatışmasıdır. Geçen yıllar boyunca, bu çatışma Arap politikacıları üzerinde politik görünebilirliği ve saydamlığı azaltan ağır bir sis üretti. Arap hükümetleri bunu kendi idarelerini meşrulaştırmak için acımasızca kullandılar - kendiliklerinden daha büyük şeyler için verdikleri vaatlerin gerçekliğine vurguda bulunarak- ve ulusalcılığın en eski formlarına daha fazla itimat ettiler ve pan-Arap dayanışması parlaklığını kaybetti. Arap entelektüelleri ve politik eylemcilerin çoğu hassasiyetleri ve enerjileri ulusal politik başarısızlıktan bu büyük politik çatışmayı protesto etmeye doğru çekildi. Arap gelişmesinin gerçek başarısızlığı hakkında tartışma - bu son yılların Arap İnsan Gelişim Raporunda etkili bir şekilde açıklandı -Arap kimliği ve itibarı bu güçlü sembolik mücadele tarafından çarpıtıldı ve değiştirildi.

Bu mücadelenin sisi kaldırılana dek - böylece Arap insanları dünyası ulusal ilerleme için gerçek engellerin doğasını daha açıkça görebilir ve tartışabilir ve böylece radikal İslamcılarını harekete geçirdiği politik desteğini çok duygusal araçlarından birinden yoksun bırakacak- gerçek ve uzun süren demokratikleşme bölgede başarılı olamayacak.

Ne Yapılacak?

Lenin global diktatörlük için ihtilalci bir görüşe sahipti. Woodrow Wilson ve Ronald Reagan gibi bazı Amerikalı liderler de ihtilalci global bir görüşe/vizyona sahiptiler, fakat bu vizyon demokrasiydi. Bütün dünya eğer tamamen demokratik olacaksa, en güçlü demokrasi pasif ve ürkek olamaz (her ikisi yalnız başına dünyayı değiştirir). Lenin’in klasik sorusunu sorarak bir global strateji yapmalıyız: Ne yapılmalı?

Birincisi, Arap dünyasına gelince, biz ısrarla olarak yalnız geniş olarak yaşayabilen çözümler temelinde İsrail – Filistin çatışmasının anlaşmazlığını halletmeye çalışmalıyız: kalıcı bir arada varoluşların ve iki ayrı devletin karşılıklı birbirlerini tanıması, İsrail’in tek taraflı olarak Batı Bank ve Gaza yerleşim yerlerinin çoğundan çekilmesi, Filistin’in silahtan arındırılması şeklinde. Sadece bu

çatışma bölgesini yetkileri yanlış kullanan geçici politik Arap diktatörlerinden arındırabiliriz ve perişanlıklarının ve hüsrانlarının gerçek kaynağına odaklanmaları için Arap toplumunu kurtarabiliriz.

İkincisi, dünyanın en kapalı toplumlarını açmaya ihtiyacımız var. Kastettiğim onlara kısa süreli yardım değil –ondan çok farklı-fakat Küba, Vietnam, Burma ve evet Kuzey Kore gibi ülkelerle her çeşit ticaret, seyahat ve alışverişi desteklemeliyiz. Kuzey Kore diktatörlüğü yalanlardan örülmüş bir zeminin üzerin dizilmiş kartlardan bir evdir. Onun insanları, fiziksel ve entelektüel olarak çoğu tecrit edildi ve tamamen bugün dünyadaki her şeyden yabanileştirildi, dünyada kalanların nasıl yaşadığı gibi bir ipucuna sahip değiller. Bunu öğrendiklerinde, rejimleri çökecek veya çok hızlı şekilde başka bir değişim olacak.

Üçüncüsü, dış yardım ve borç yardımında yeni bir anlaşmaya ihtiyacımız var. Soğuk savaşın sona ermesinden sonra bile, diktatörlük üzerinde yeni standartların ve baskıların olmasına rağmen, diktatörlükleri besleyen kaynaklar büyük oranda akmaya devam etti. Bunun bir kısmı basitçe atalettendir. Bir kısmı tam olarak özellikle dünya bankasının ve yardım ajanslarının ters yapısal mantığından kaynaklanmaktadır. Dünya bankası ofislerine borç vermeleri için para portföyleri verildi ve adeta bu ofislerin eğer kapı dışına parayı itmezlerse kariyerinin tehlikeye gireceği anlamına gelen bir plan yapıldı. Bunun sebeplerinden bir kısmı çok ağır şekilde zayıf, ezici, çürük devletlere ağırlıklı şekilde ödünç verilirse onların yeni insani yardımları tamamen çökertecekleri korkusu neden oldu. Bunun yerine, yanlış yönetim yüzünden onlar yavaşça parçalanırken ve milyonlarca insan yokluk içinde, pis bir biçimde, daha vahşice bir yaşam yaşarken onları bir süre oyaladık ve sonra para sağladık. Netice olarak, problemlerin bir kısmını hala dünya üzerindeki müvekkil devletlerin dostça sürdürmek istenilen iki taraflı bağışların (Amerika'yı da kapsayan) öncelikli çelişkileri oluşturmaktadır. Bu ikilemli düşünce tarzı – nazikçe ikiyüzlülük– soğuk savaşın bitmesiyle son bulacaktı. Ve gerçekte, bir süre için durgunlaştı. Fakat 11 Eylül den itibaren terörizmle yeni savaşın başlaması ile, otoriter yöneticileri besleyelim diye ilkelerimizden biraz taviz verme sorunu intikam olarak yeniden doğdu.

Yeni bir yardım anlaşması ile radikal bir dış yardım değişikliği, iyi bir hükümet bekleme ve cesaretlendirmeye doğru kararsız eğilimleri hızlandıracak ve kurumlaştıracaktı. Bush yönetimi milenyumun meydan okuması izahatını ilan ettiği zaman geçmiş yıllara doğru önemli bir adım attı. Gelişme yardımı olarak 5 milyar dolar artışı öngördü (bu Amerika cari dış yardım bütçesinin yüzde 50

artırma anlamına geliyor). Bu yardım seçkin sayıda düşük, düşkün ve orta gelirli ülkelerin üç kriteri yarıştırmayı gerçekleştirmesi esasında verilecek: adaletle yönetme (demokratik ve demokratik sayılabileni içerir), insanlara zaman harcamak ve ekonomik özgürlüğü yükseltme. İnşallah, eğer kongre para tahsis ederse, gelecek yıl yeni yardım yekûnunu bir şekilde yardım almaya hak kazananlar almaya başlayacaklar.

Bu dış yardımda önemli -gerçekte, düşünsel bir devrimdir-bir yardımdır. Fakat, bu neredeyse kâfi derecede başarılı değil. Birincisi, hala dış yardım bütçemizin geri kalan miktarının ne yapıyoruz sorusunu sormak lazım. Onun çoğu bozuk, otoriter rejimle idare edilen ülkelere gidiyor. Eğer bu yardım ahlaksız devletin kendisi tarafından dağıtılmaktan çok sivil toplumlar tarafından dağıtılsa, daha iyi olabilir. Fakat daha çok çarçur ediliyor ve gerçek politik değişim için manivela üretmek için çok az efor harcanıyor. Bir büyük problem de diğer Dünya Bankası, bölgesel gelişim bankaları, the Japon, ve Avrupa'nın çoğu yardım acentelerinin verdiği bağışlardır.

Dünyanın geri kalan bozuk diktatörlüklerinde demokratik değişim mümkündür, fakat özendirici liderlerinin önünü kesen radikal bir manipülasyon icap edecek. Diktatörlükler partinin bittiğini, daha fazla diğerlerine karşı bir güçlü bir bağışçıyı oynamayacaklarını veya diğer ülkeler üzerinde kendi petrol endüstrilerini yükselmeyeceklerini anlamalıdır.

Bu geçen Ocak, Amerika uluslararası gelişim acentesi bir rapor yayımlandı, milli gelir (www.usaid.gov'da mevcut) içinde dış yardım, bizim gelişmemize yardım için yeni bir strateji duruşu tavsiye ederek gösterilen performansı ödüllendirmeye ve belli ülkelerde parayı en iyi kazanan insanlardan yardım paralarını almasına bağlıdır. Eğer kabul edilirse, bu yeni talimatlar şimdi diktatörlerin yaşamak için manevra yaptıkları uluslararası bir bağlama/ kontekse da oluşturabilir. Ek olarak, Amerika dış yardımının büyük bir kısmı demokrasiyi inşa eden ve hükümet kalitesini artıran politik yardımlara adanmalıdır. Doğrulukla yola gelmeme durumlarında, talep grupları, sosyal hareketler, kitle iletişim araçları, üniversiteler ve sivil toplumlarda think-tank gibi bağımsız örgütlerin reform anlayışı ve kapasitesini güçlendiren daha iyi yönetim ve demokrasiyi talep etmeyi üretmeye yardım etmek Amerika'nın yardım geliştirme için yapabileceği temel şey olmalı. Şüphesiz yönetimde her ne ilerleme olursa olsun diğer sektörler üzerinde olumlu bir etki oluşturacaktır. Büyük bir ihtimalle diğer dış yardımların boyutları bu kadar çok sinerji vermez.

Yeni strateji politik özgürlük ve saygınlığı ödüllendiren bir seçkinciliği güncel bitmiş şartlara bağlı yaklaşımın yerine koyar.

Mümkün olduğu kadar çok, ödüllendirmeler iyi yönetimi ve demokratik uygulamaları ve kurumları yerine sabitlemek için düzenlenmelidir. Amerika'nın Serbest Ticaret Anlaşması için NATA'yı genişletmeye çalışırken, bütün üyelerin demokrasiyi ve insan haklarını yükselten Avrupa Birliği ile benzer bir talep benimsemeliyiz. Hayli borçlu fakir ülkelerin borç yardımı konusunda, gelecek yardım sadece iyi yönetim için rüşvet-karşıtı komisyona ve bağımsız yargıya, sivil toplum ve hür basına izin vermeye söz veren ülkelere sağlanmalıdır. Bu durumda bile, iyi yönetimi tutmak için devamlı cesaretlendirerek müthiş ani bir darbe ile borçtan verme kesilmemeli fakat çoğalarak (mesela yılda % 10) ertelenmeli veya askıya alınmalı.

Eğer gelişme aşamasındaki ülkelere (ve böylece gelişme yardımcısı olarak) Amerika veya çoğu iki taraflı ve çok taraflı bağış veren ülkeler iyi yönetime verme ve demokrasiyi onaylamayan ülkelere vermeme gibi kapsamlı bir stratejiyi birlikte uygulasalardı, bu durum demokratik reform için çok güçlü yeni baskılar üretecekti. Bütün otoriter devletler bu yardım akışına bağlı olmadıkları için hepsi aniden etkilenmeyecekti. Fakat güçlü gösterilen stand-pat rejimler üzerinde bile etkilerinin artmasıyla bütün global iklim demokratik değişim lehine önemli biçimde değişecekti.

Elbette, bu daha önce asla demokratik olmayan ülkelerde demokratik değişimin nasıl olabileceği sorusunu hala açık bırakır. Makul şekilde iyi bir çalışma ile kurumsal olarak demokrasiyi getiren veya inşa eden bir formül yok. Farklı ülkeler farklı modellere, stratejilere ve yapılaraya ihtiyaç duyar. Bazı durumlarda, demokratik dönüşüm oldukça hızlı ilerleyebilir veya ilerlemelidir. Çünkü hükümet karışıktır ve zinde demokratik güçler harekete geçmeyi bekler. Başka durumlarda ise- bu birçok Arap ülkesini de kapsar- demokratik dönüşüm daha fazla ve dikkatli şekilde ilerlemeye ihtiyaç duyar.

Arap dünyasının diğer farklı özelliği resmi politik alanda talep grupları ve stabilize edilmiş nispeten dar çember içinde yer alan parti ve talep grupları dışındakilere kapalı olması. Bu işbirlikçi güçlerin ana seçenekleri (aşağı yukarı) İslami partiler ve uygun destek ve dostluk ağı oluşturan gruplar olurken fakat anti-demokratik gündemliyidiler. Daha ılımlı ve pro-demokratik gruplar –hem İslamcı hem seküler-devletin demir yumruğu ve illiberal İslam'ın öncü popüler örgütleri arasında sıkıştırıldılar. Eğer seçim politikalarında yarışmak için onlara adil bir şans verilirse, bu ılımlılar kampanya yapma, örgütlenme, yüzleşme, savunma için zamana ihtiyaç duyacaklar. Gerçek ulusal güç yıllarca evreler halinde hazırlanırken, yeni sistemde hür ve adil seçim yarışını denetleyebilen ve seçimi her kim kazanıyorsa sınırlayabilen

bir yapı için politik liberalleşme aralıklı aşamalarla özgürlükçü yapıyı inşa etmek için—adalet, rüşvet karşıtı komisyon, insan hakları komisyonu, ombudsman, seçim yönetimi gibi—araçlar kullanılmalıdır.

Irak sonrası mücadele bir amaçta bütünleşmelidir. Irak'ta üç büyük savaş ve yıllarca idarenin yanlış kararları ile çökmüş ekonomi inşa edilirken aynı zamanda devlet ve politik sistem de tam olarak yeniden yapılandırılmalıdır. Bizim tamamen yapmamız gereken şey çözüm seçeneğimizi veya bir lideri empoze etmek olmamalı. Iraklılara -hem bu ülkedekiler ve hem de sürgünden dönenler – geleneksel hükümetin dayandığı geniş bir meclis ve seçme temsiliyetinin yerel gruplarda birleşeceği bir alan ve süre verilmelidir. Iraklılar daha küçük ve daha profesyonel yeni ordular örgütleyerek, borç alarak ve yeni yapıyı tasarlayarak, daha sonra referanduma giderek, politik partiler ve sivil dernekleri şekillendirerek, yeni bağımsız medyayı inşa ederek, yeni belediye ve il yönetimlerini seçerek, ve bu yeni hükümetleri kontrol ederek – sadece birkaç yıl sonra- yeni anayasal yönetim için ulusal seçim yaparak ancak o zaman ülkeyi inşa etme ve idare etme sorumluluğunu alamaya başlamamalıdır. Ulusal ve politik yeniden yapılanmanın bu aşaması esnasında, eğer tam başarı şansına sahipse büyük uluslararası barış koruyucularına gerek olacak ve bazı uluslararası otoriteler bu süreci tarafsız teftişi etmeye gerek duyacaklar ve Irak otoritesi çok daha büyük sorumluluklar kabul edebilirken bu otoriteler derece derece çökilecekler. Otorite bazı şekillerde (askeri alanda, örneğin NATO içinde) ne kadar az uluslararası olursa, o kadar çok ulusal ve uluslararası meşruiyete kazanarak Irak'ta kalabilir.

Yapılabilecek mi?

Bütün dünyayı demokratikleşme düşüncesi cesur bir çabadır. Belki çok fazla cesurca bir çabadır. Elbette yukarıdaki reçete kusursuz değil. Kısa sürede, acarlık ve hayalden başka şeyleri yükleneyeceğiz ve global politik iklimin dönüşümüne sadakatle cesaret vereceğiz. Bu mücadelenin bir kısmı bizim kendi ulusal tartışmalarımız açısından bile derin bir politikayı gerektirir. Bugünkü savaş uluslararası iklimi nasıl daha fazla değiştirdiği anlamak önemlidir. Çoğunlukla Amerika sömürgeci ve dünyanın geri kalanına tek taraflı olarak iradesini empoze eden bir güç olarak görünür. Bu bizim bütün tek çatışma ve tartışmalarda kısa süreli taleplerimize hizmet edebilir, ama dünya diktatörlüklerinde bizim daha derin, uzun süreli taleplerimizi kolaylaştırmayacaktır. Gerçekte, güç kullanan rejimlerin değişimi için ulusal tavrımız muhtemelen hızlı şekilde Irak savaşı sonrası tükenecek. Enerji vermeyi, dönüştürmeyi ve global yapıyı

demokratikleştirmeyi ararken, eğer uluslararası modeller ve kurumları çalıştırmayı öğrenemezsek daha ileri demokratik değişimi etkileyen alanımız daralacak. Irakta ne olursa olsun, uluslararası terörizm, çürük yönetim ve büyük güç bölünmesinin ciddileşen mücadelesi ile karşılaşacağız. Güçlü askeri gücümüzün saygınlığı çoğalırken bile dünyada moral ve politik prestijimiz geçmiş birkaç ay içinde zarar gördü. Eğer bütün dünya demokrasiye yönelse bile askeri gücümüzü korurken politik prestijimizi yeniden kazanmalıyız. İronik olarak, eğer dünyanın diğer demokrasileriyle etkileşerek modeller inşa edersek ve bunu sürdürürsek, dünyada özgürlüğün durumu ilerlemek için daha büyük manivela gücü kazanmış olacağız. Her zaman savaş gemilerine veya zorba vaiz kürsülerine yol veremeyiz. Bazen de, bir takımın parçası olarak, bunu daha yumuşak ve incelikle yapmalıyız.

Ayrıca, mevcut demokrasileri verilmiş bir hak olarak görmemeliyiz. İyi icra edilmeyen demokratik ülkeler içinde bile yeni bir kıpırdama var. İnsanlar alternatifleri bilirler ve fakat demokrasi dışındaki alternatifleri sevmezler. Bu ülkelerin halkı hala demokrasiyi kucaklar. Fakat yeni bir jenerasyon kendini –otoriter idarenin illüzyonu ve doğrudan tecrübesiz maliyeti ile- eğitimsiz, işsiz, adaletsiz ve en önemlisi hemen hemen ümitsiz bulursa bu jenerasyon böyle bir on yıl veya daha fazla kalmaya devam edecek mi? Demokrasiden en az kötü sistem olarak bahsedebiliriz. Eğer uzun sürede yönetim kötüye dönerse, sonuçta iyileştirmek için bazı yeni alternatifler gündeme gelecektir.

Daha önce hiç erişilemeyen demokrasinin global zaferi tamamen kaçınılmazdır. Eğer başka uluslararası anlaşmalar, yardım gibi ilişkilerde en azından önemli öncelikleri özgüleştiren, global ekonomik entegrasyonu ve büyüme sürecini beslemeyi başarabilirsek, dünyada demokrasi genişlemeye devam edecektir. En iyi yönetim şeklini tarih belirler. Kademe kademe, ülkelerden çok azı diktatörlüğe dönerken çoğu demokratikleşecek. Eğer gücümüzü sınırlarsak, stratejimizi yeniden şekillendirirsek ve demokrasiye bağlılığımızı beslersek sonuç olarak –gelecek on yıl içinde değil, fakat elbette yüzyılın ortasına kadar- dünyadaki her ülke demokratik olabilir.

